

Joker

Eerste opvang

in de reguliere klas

van het basisonderwijs

Werkgroep Anderstalig Nieuwkomers

Bronnenboek

Reeks: Anderstalige Nieuwkomers 1

Redactie: Yvette Smits

Auteurs: Nora Bogaert
Hilde Broekaert
Goedele Duran
Christine Mechelmans

Illustraties: Thérèse Huglo
Yvette Smits
Mie Sterckx

© Steunpunt NT2, Leuven 1997

ISBN 90-75511-08-6

D/1997/6131/2

Het Steunpunt NT2 is sinds 1 januari 2005 geïntegreerd in het Steunpunt GOK(Gelijke Onderwijskansen).

Het Centrum voor Taal en Migratie heet vanaf 1 januari 2006 Centrum voor Taal en Onderwijs.

INHOUD

HANDLEIDING		1 - 12
KRINGACTIVITEITEN		
Voorbeeldtaak	•	1
NEDERLANDS		
Voorbeeldtaak	••	15
Kennismakingsspelletjes	••	16
Goocheltrucs	••	19
Zoekplaten	••	33
Strips	••	42
Overige activiteiten	••	47
WERELDORIËNTATIE		
Voorbeeldtaak	•••	69
Plattegronden	•••	71
Het lichaam	•••	77
Proefjes	•••	85
Verkeer	•••	100
REKENEN		
Voorbeeldtaak	••••	103
TEKENEN EN KNUTSELEN		
Voorbeeldtaak		119
Tekenen		120
Knutselen		125
BEWEGING		
Voorbeeldtaak		133
BRONVERMELDINGEN		149

Sinds september 1994 bestaat de wettelijke mogelijkheid om als basisschool een onthaalklas in te richten waarin anderstalige nieuwkomers gedurende een jaar voorbereid worden om in het Vlaamse onderwijs in te stromen. Die klas functioneert echter maar een gedeelte van de schooldag: de resterende uren brengt de nieuwkomer door in de gewone, reguliere klas.

Uit de praktijk blijkt daarenboven dat anderstalige nieuwkomers niet altijd in een onthaalklas opgevangen worden, maar direct in een reguliere klas worden geplaatst.

Nieuwkomers begrijpen doorgaans absoluut geen Nederlands. Nogal wat nieuwkomers hebben zelfs nog nooit onderwijs gevolgd voordat ze hier in een klas worden geplaatst, waar een voor hen vreemde taal wordt gesproken en onbekende gewoonten en regels heersen.

Voor een kind is dit geen leuke belevenis. En jij als leerkracht zit ook met de handen in het haar.

Zijn er dan geen manieren om de pijn voor beide partijen te verzachten?

Best wel. In dit bronnenboek *Joker* bieden we een aantal activiteiten aan die ervoor kunnen zorgen dat die onverwachte nieuwkomer al heel gauw de nodige basis-taalvaardigheid meekrijgt om mee te kunnen draaien in je klas. *Joker* kan op elk moment in je klas ingezet worden, net als de joker in een kaartspel, om de kans van slagen te vergroten voor de nieuwkomer. De titel *Joker* verwijst niet alleen naar de extra inzet die het bronnenboek biedt maar ook naar de spelvorm waarin veel van de activiteiten zijn gegoten.

1 Plaats en functie van Joker

- De activiteiten in *Joker* zijn bedoeld als een 'intensieve taalvaardigheids-injectie' voor de periode van instap, d.i. de eerste weken die de nieuwkomer in je klas doorbrengt. Ze zijn gericht op het ontwikkelen van een vrij stevige basis-taalvaardigheid op relatief korte tijd, zodat de nieuwkomer voldoende redzaam is om in de klas en op school 'mee te kunnen doen'. Om het vereiste effect te bereiken is het nodig dat je heel regelmatig naar *Joker* grijpt en liefst meermaals per dag activiteiten uit het bronnenboek in je klas opzet.
- De activiteiten zijn opgevat als een bezigheid voor je hele klas (en moeten dus 'bovenop' je gewone klasactiviteiten worden georganiseerd), niet voor de nieuwkomer alleen. Dat is een bewuste keuze. De 'sociale' *integratie* van de nieuwe klasgenoot zal namelijk heel wat vlotter verlopen als hij niet steeds uit de klas wordt gehaald, maar actief deelneemt aan gezamenlijke activiteiten. Bovendien zal de ervaring van regelmatige effectieve deelname aan activiteiten de *motivatie* van de nieuwkomer stimuleren. Het opzetten van dergelijke activiteiten vraagt dan wel de nodige tijd en energie, het effect ervan loont alleen al om de voornoemde redenen ruim de moeite.
- Het is daarbij overigens helemaal niet zo dat deze activiteiten, hoewel in de eerste plaats gericht op de nieuwkomer, voor je andere leerlingen puur tijdverlies zouden zijn. De activiteiten werden namelijk zo gekozen en opgezet dat ook de andere leerlingen er iets uit kunnen leren. Dat 'iets' kan betrekking hebben op taalvaardigheid en op andere vaardigheden of kennis:

taalvaardigheid

Een soort activiteit die in *Joker* veel voorkomt zijn goocheltrucs. De bedoeling is daarbij dat in de klas trucs worden voorgedaan, waarbij de goochelaar telkens de nodige commentaar levert over wat hij gaat doen, wat er gebeurt of niet gebeurt, wat hij net gedaan heeft, enzomeer. De nieuwkomer moet daarbij alleen maar proberen te begrijpen hoe de uitgevoerde truc in elkaar zit (op basis van wat hij ziet en wat hij hoort) om hem daarna zelf (zonder woorden) te kunnen uitvoeren. Van de andere leerlingen wordt echter bijvoorbeeld verwacht dat ze de verklaring van de truc die je voor

¹Voor het gemak wordt naar de nieuwkomer met "hij" verwezen en niet met "hij/zij".

hen uitvoert verwoorden; of dat één van de leerlingen de instructies voor de truc te lezen krijgt en hem uitvoert zonder voorafgaande demonstratie; of dat de leerlingen mee toekijken en nadien hun verklaring voor de truc opschrijven. Door de talige rol die de reguliere leerlingen toebedeeld krijgen in de uitvoering van de taken kunnen die taken ook voor hen renderen. Ook in andere soorten activiteiten wordt deze vorm van 'differentiatie' gehanteerd.

andere domeinen

Vele activiteiten hebben wat hun inhoud betreft eigenlijk betrekking op heel andere ontwikkelingsdomeinen, o.m. groepsvorming, rekenvaardigheden, motorische vaardigheden, kennis van de natuur. Terwijl voor de nieuwkomers het verwerven van taalvaardigheden als doel centraal staat, ligt voor de reguliere leerlingen het doel van de taak bij het ontwikkelen van de vaardigheid om bijvoorbeeld een doosje te kunnen vouwen of bij de kennis van het verschijnsel dat voorwerpen op zout water blijven drijven.

De activiteiten die je in Joker vindt zijn zo gekozen dat ze kunnen aansluiten bij de vakken die voor de reguliere leerlingen op het lesrooster staan. Hierdoor wordt de inbreuk op het reguliere lesrooster geminimaliseerd. Joker is dan ook georganiseerd in 6 rubrieken: Kringactiviteiten, Nederlands, Wereldoriëntatie, Rekenen, Tekenen en knutselen en Beweging.

joker heeft eigenlijk een dubbele functie. Enerzijds biedt het materiaal aan dat in de klas kan worden gebruikt. Anderzijds kan het ook benaderd worden als de 'vertaling' van een bepaalde aanpak van taalonderwijs, waardoor het als inspiratiebron kan dienen voor het uitwerken van meer materiaal. Over deze aanpak vindt u informatie onder punt 2.

Verdere stappen in de opvang van nieuwkomers

Zoals we reeds vermeldde is joker bedoeld voor de **periode van instap**, die uiteindelijk niet veel meer dan een paar (intensieve) weken mag bestrijken. Het 'onthaal' van de nieuweling mag immers het reguliere werk van de klas niet al te lang in het gedrang brengen. Verdere stappen moeten al vrij vlug volgen. Die zien er als volgt uit:

Fase 2: De gewone klasactiviteiten die u voor de reguliere leerlingen opzet worden voor de nieuwkomer met bepaalde ingrepen omgevormd tot situaties waaruit hij in de eerste plaats taal kan leren. Door die ingrepen wordt de nieuwkomer dan in staat gesteld om deel te nemen aan de activiteit, zij het slechts in een bepaalde mate en vaak op een andere manier dan de andere leerlingen. Wat voor hem, in deze tweede fase, op het voorplan komt te staan is de ontwikkeling van zijn taalvaardigheid, terwijl de andere leerlingen andere doelstellingen moeten halen. De ingrepen die dit mogelijk maken worden elders geïllustreerd.

Fase 3: In deze fase wordt de nieuwkomer als een 'gewone' leerder behandeld: hij moet, zij het met veel bijkomende ondersteuning van de leerkracht, in de verschillende vakken dezelfde dingen leren als zijn reguliere medeleerlingen. Via voortdurende interactie met de nieuwkomer moet de leerkracht de struikelblokken op het spoor komen en de leerling zijn problemen helpen oplossen.

2 Joker: achtergronden

2.1 Wat moeten nieuwkomers leren?

De belangrijkste vaardigheden die de nieuwkomers moeten verwerven hebben te maken met het kunnen functioneren op school. De vraag die zich dan stelt is: wat moet je precies kunnen om te functioneren op school? Daarvoor bekijken we even wat een school in wezen is en doet.

1. De school geeft in de eerste plaats onderwijs. Onderwijzen is informatie naar leerlingen overbrengen om bepaalde kennis, vaardigheden en attitudes bij die leerlingen te ontwikkelen. Als leerling moet je die informatie kunnen begrijpen en verwerken om van het onderwijs te kunnen profiteren.
Anderstalige nieuwkomers zullen met andere woorden de boodschappen die in de klas worden verstuurd, door leerkrachten, medeleerlingen en leerboeken, moeten leren begrijpen. In zekere mate zullen ze ook schoolse boodschappen moeten leren produceren voor het maken van schriftelijke opdrachten, toetsen en examens. Deze vaardigheden impliceren het gebruik van een bepaalde woordenschat en van bepaalde vormen en structuren.
2. De school is anderzijds ook een samenleving op zich, met gewoonten, regels en omgangsvormen die moeten worden gerespecteerd. Nieuwkomers moeten daarin efficiënt kunnen meedraaien. Boodschappen die in deze context worden verstuurd ("Op de speelplaats mag je niet snoepen.", "Deze brief moet je aan je ouders geven en laten tekenen.", enz.) moeten ze kunnen begrijpen, en ze moeten zelf ook bepaalde boodschappen kunnen versturen ("Mijn broer komt niet vandaag. Hij is ziek.", "Ik ben mijn brood vergeten.", enz.)

De doelstellingen voor het onthaal van nieuwkomers liggen dus in eerste instantie op het vlak van de zogenaamde **schoolse taalvaardigheid**.

In de instapperiode is het de bedoeling dat de nieuwkomers leren omgaan met boodschappen die betrekking hebben op het organisatorische reilen en zeilen op school en in de klas.

Woordenschat en betekenisstructuren die daarbij van belang zijn, zijn onder meer de volgende:

- **de klasvoorwerpen:** van schrijfmateriaal tot klasmeubilair
- **organisatievormen:** van *alleen werken* tot *werken per twee, per drie, in groep*
- **plaatsaanduidingen:** van de voorzetsels *in-op-onder-achter-voor-naast-tussen* tot uitdrukkingen als *rechts/links van, aan het eind van de gang, op het gelijkvloers* en *naar de andere kant*
- **de schoollokalen:** van *klaslokaal* tot *speelplaats* naar *toilet* en *refter*
- **het bereiken van de school:** van gangbare vervoermiddelen tot *bushalte* en *trottoir*
- **tijdsaanduidingen:** van *nu* en *eerst/dan/daarna* tot **straks** en **morgen**
- **telwoorden**
- **delen van het lichaam:** van *hoofd* en *mond* tot *been* en *voet* over *buik* en *rug*
- **schoolse handelingen:** belangrijke handelingen die in de klas geregeld moeten worden uitgevoerd, van *zitten* en *kijken* tot *zoeken* en *raden*
- **gedragssturing:** van gebods- (*Je moet hier knippen* en *Knip hier*) en verbodsbepaling (*Jullie mogen nog niet knippen*) tot uitnodiging (*Kun je/wil je dat even knippen?*) over toelating (*Jullie mogen nu knippen*) en intentieverklaring (*Ik zal dat even voor je knippen*)
- **beschrijvende termen:** van *groot/klein* en *kort/lang* naar *donker/lichten hoog/laag* over *recht/schuin*, *veel/weinig* en *vol/leeg*
- **beoordelende termen:** van *goed/correct/juist/mooi* tot *moeilijk/onmogelijk* over *onbeleefd*
- **uitdrukken van een oordeel:** van *Dat vind ik (te) moeilijk* tot *Dat heb je goed gedaan*
- **vergelijking en gradatie van kwaliteiten:** van *nogal groot, heel groot* en *even groot tot groter en grootst* over *te groot*
- **uitdrukken van gevoelens:** *boos-bang-blij-verdrietig*
- **bezitsaanduidingen:** van *jou* en *niet van mij*
- **vragen:** van *Heb je de twee mannetjes getekend?* over *wat? wie? waar?* tot *hoeveel? hoe? waarom? welk(e)?*
- **verwijzingen naar verleden en toekomst:** van *We gaan daar nu aan beginnen* tot *Hoeveel mannetjes hebben jullie getekend?*
- **ontkenningen:** van *Niet naast de lijn knippen* tot *Er ligt geen gom op de tafel*

De activiteiten in *Joker* zijn zo gekozen en opgezet dat bij de uitvoering ervan de bovenstaande taalelementen voortdurend aan bod kunnen komen.

2.2 Hoe kan taalvaardigheid worden ontwikkeld?

Kinderen die hun moedertaal verwerven houden zich niet bewust bezig met het leren van de taal. Kinderen leren de taal ook niet doordat hun ouders hen allerlei dingen vertellen over taal: ze verwerven taal al doende, met vallen en opstaan, op een 'experimentele' manier, en worden daarbij gedreven door de situatie en de behoefte die daaruit kan ontstaan om bepaalde stukjes taal te begrijpen of te produceren. Zo zal bijvoorbeeld de behoefte om een bepaald voorwerp te bemachtigen kinderen ertoe aanzetten om de naam van dat voorwerp uit het taalgebruik van hun ouders op te pikken. Verwerving van stukjes taal heeft altijd op een of andere manier te maken met een bepaald doel dat het kind wil bereiken.

Taal leren omdat je ze voor iets nodig hebt, omdat je iets wil doen, omdat je iets wil bereiken. Is het niet mogelijk dit blijkbaar succesrijke mechanisme naar de klas over te hevelen?

Jazeker. De activiteiten die in *Joker* worden aangeboden maken uitgebreid gebruik van het mechanisme in kwestie. Ze creëren situaties waarin de nieuwkomer verlost wordt tot het bereiken van een bepaald doel, bijvoorbeeld het kunnen uitvoeren van een goocheltruc. Iemand (jijzelf of een van de taalvaardige leerlingen) vervult daarbij de rol van demonstrator, die niet alleen de truc uitvoert maar daarbij ook heel wat commentaar levert. De nieuwkomer krijgt m.a.w. een heleboel taal aangeboden en haalt daaruit wat hem treft of nuttig lijkt. Als hij via andere activiteiten telkens weer tegen dezelfde taalelementen opbotst is de kans groot dat hij deze elementen in zijn geheugen opslaat. Gaandeweg zal de nieuwkomer (net als alle taalleerders) steeds grotere stukken van het taalsysteem ontdekken en onthouden. Dit proces van ontdekking van een taalsysteem via voortdurende confrontatie met taalgebruik noemt men vaak analytisch leren.

2.3 Al doende leren door taken uit te voeren

Basingrediënt van *Joker* (en van analytisch taalvaardigheidsonderwijs in het algemeen) is de zogenaamde "taak". *Taak* heeft hier de betekenis van: uit te voeren handeling(en) met het oog op een bepaald doel. In een analytische aanpak worden taalleerders heel gericht in situaties geplaatst waarin ze een bepaald doel moeten bereiken en waarbij taal begrijpen of uiten cruciaal is voor het bereiken van dat doel. Taal wordt m.a.w. ingezet als middel en de leerling ervaart, vanuit het doel dat hij wil bereiken, de behoefte om de betekenis van bepaalde elementen uit de boodschap te achterhalen. Dat achterhalen verloopt spontaan en vaak onbewust. Je hoeft als leerkracht niet noodzakelijk de aandacht van de leerder te richten op de woorden en vormen die je hen wil doen verwerven.

2.4 Geschikte taken

Een basisprincipe van analytisch taalonderwijs is dat je pas iets kan leren als er ook iets te leren valt. Om leereffect te hebben moet een taak m.a.w. voldoende *taalaanbod* bevatten, d.i. er moeten voldoende nieuwe, onbekende taalelementen in verwerkt zitten. Welke taalelementen dat moeten zijn hangt natuurlijk samen met de doelstelling die je wil bereiken. In het geval van de nieuwkomers moet dat taalaanbod in eerste instantie kaderen in het schoolse taalgebruik waarmee we hen vertrouwd willen maken.

In de handleiding van *Joker* wordt voor een aantal taken, bij wijze van illustratie, het taalaanbod dat op natuurlijke wijze in deze taken kan worden ingepast, volledig uitgeschreven. Voor de andere activiteiten wordt het mogelijke taalaanbod aangegeven in de vorm van een lijst woorden en vormen/structuren; uit de beschrijving van het verloop van de activiteit blijkt dan duidelijk waar en wanneer deze woorden en vormen/structuren inpasbaar zijn.

Taken moeten dus zo worden opgezet dat de taalvaardigheidseisen die ze stellen en de vaardigheden van de leerder niet geheel op elkaar aansluiten: er is een *kloof*.

Als tweede basisprincipe geldt dat alles in het werk moet worden gesteld om te zorgen dat die kloof (al is het maar gedeeltelijk) door de leerder overbrugd wordt.

Taken moeten dus ook zo gekozen en opgezet worden dat ze tegemoet komen aan dit tweede

principe, en de nodige waarborgen bieden op de volgende drie niveaus:

- . veiligheid, zodat de leerder de kloof durft overbruggen
- . motivatie, zodat de leerder de kloof wil overbruggen
- . ondersteuning, zodat de leerder de kloof kan overbruggen.

Veiligheid

Voelt de nieuwkomer zich veilig, dan is hij mentaal veel ontvankelijker voor de nieuwe stukjes taal die hem worden aangeboden en komt verwerving vlotter tot stand.

Die veiligheid kan vanuit de taken zelf geboden worden door ze receptief van aard te maken. Dit betekent dat het uitvoeren van de meeste taken geen taalproductie van de nieuwkomer vereist: hij handelt (voert bijvoorbeeld de getoonde goocheltruc uit, kruist de verschillen aan tussen twee soortgelijke afbeeldingen, tekent figuren na, enz.) maar hoeft daarbij niet te praten, tenzij hij het zelf wil.

Motivatie

Een gemotiveerde leerder is vlugger bereid tot het leveren van mentale inspanningen. Motivatie kan vanuit de taak tot stand worden gebracht door het te bereiken doel op zich aantrekkelijk te maken of door de taak als een uitdaging naar de leerder toe te spelen. Dat laatste wordt in de hand gewerkt door van de leerder een concreet product te vragen: een truc, een tekening, aankruisingen op een zoekplaat, enz. die hij na de uitvoering moet kunnen voorleggen.

Ondersteuningsmechanisme

Om de nieuwe stukjes taal grijpbaar te maken voor de nieuwkomer en hem vanuit de taak zelf een grote mate van ondersteuning te bieden, hebben we gekozen voor taken die zijn ingebed in een hier- en nu situatie. In dergelijke taken kan een direct en duidelijk verband worden gelegd tussen wat te zien is en wat gezegd wordt: alles is direct waarneembaar via het handelen van de leerkracht of van andere leerlingen of via afbeeldingen (o.m. de zoekplaten die worden gebruikt, of de illustraties bij trucs) en dat levert heel wat aanknopingspunten om de gebruikte taal te begrijpen.

2.5 De leerkracht en het overbruggen van de kloof

Om de taken van *Joker* maximaal te laten renderen hebben we geprobeerd ze een aantal kenmerken mee te geven die taalverwerving in de hand werken: veiligheid, motiverende kracht en begripsondersteuning.

Maar ondanks de genomen voorzorgen is het meer dan eens mogelijk dat leerders problemen ervaren bij de uitvoering van de taak. Als leerkracht kan je een heleboel doen om die problemen te beperken of uit de wereld te helpen. De ingrepen situeren zich op dezelfde drie niveaus als onder 2.4.

Bevorderen van de veiligheid

Je kan het gevoel van veiligheid bij de nieuwkomer in belangrijke mate vergroten door in de klas een klimaat te scheppen waar niets zeggen niet als een teken van passiviteit wordt opgevat; waar iets niet begrijpen, niet weten of niet kunnen geen overtreding is; waar fouten in de eerste plaats gezien worden als een opstap naar leren en niet als stomiteiten; waar leerlingen de tijd krijgen om hun antwoord te bedenken en te verwoorden; waar leerlingen zich goed en aanvaard voelen.

Bevorderen van de gemotiveerdheid

Door het scheppen van een veilig klimaat in de klas verhoog je meteen de gemotiveerdheid van leerlingen om aan taken te beginnen. Maar er zijn nog andere ingrepen om de motivatie te bevorderen denkbaar. De manier waarop je de taken introduceert is er zo een van.

Zo doet een blikvanger bijvoorbeeld wonderen: "*Weet je wat dit is? Een vingerhoed. Wanneer gebruik je die/Wat doe je daarmee?* (demonstreren) *Kijk wat ik ermee kan doen* (doen verdwijnen)."

Je eigen betrokkenheid bij de taak doen uitschijnen is ook een probaat middel: "*Wat zou er gebeuren als we zout bij dat water doen? Dat zou ik ook wel eens willen weten!*"

En het kan nooit kwaad de uitdaging van de taak nog wat aan te dikken: "*Ik ben eens benieuwd of jullie dat gaan vinden!*"

is daarbij niet van doorslaggevend belang.

Bij de taken geldt steeds dat ze aanleiding geven tot een bepaald taalaanbod dat, door de situatie waarin de leerkracht het levert en waaraan deze het zichtbaar koppelt, interpreteerbaar is voor de leerling. Afhankelijk van het soort taak wordt het taalaanbod op de volgende momenten gerealiseerd:

- *voor* en *tijdens* de taak, om het uitvoeren ervan mogelijk te maken: dat is meestal het geval bij handelingsopdrachten waar instructies vooraf nodig zijn;
- *na* de taak, om de oplossing die de leerlingen op niet-verbale wijze konden aangeven (door omcirkeling of aankruising) onder woorden te brengen.

We vermeldden reeds dat informatie over het te leveren taalaanbod per activiteit wordt aangegeven in de Handleiding.

3.2 Schriftelijk taalgebruik bij de taken

De taken in *Joker* zijn in essentie mondeling van aard. Toch wordt geregeld taal in schriftelijke vorm naar de nieuwkomer toegespeeld: het gaat doorgaans om 'etiketten' (labels) bij afgebeelde voorwerpen, korte beschrijvingen bij afgebeelde situaties of een schriftelijke weergave van de instructies bij een taak. Daarbij geldt steeds dat de geschreven boodschap ofwel niet echt essentieel is voor het uitvoeren van de opdracht, ofwel zonder problemen door een 'helper' kan worden voorgelezen (zie *Samenwerkingsverbanden*), ofwel slechts een neerslag is van iets wat voordien in mondelinge vorm is aangeboden.

De bedoeling is dat nieuwkomers zo de kans krijgen hun eigen hypothesen te vormen wat betreft de voorstellingswijze van de klanken in de Nederlandse taal. Leerders die gealfabetiseerd zijn via een andere taal moeten daarbij de omschakeling maken van het eerder geleerde systeem naar het Nederlandse, niet-gealfabetiseerden moeten van nul af aan beginnen. Voor beide groepen is het belangrijker dat ze eerst de ruimte krijgen om daar zelf wat hun weg in te vinden (en vooral om eerst wat taalvaardigheid op te bouwen), dan dat ze technisch lezen en schrijven aanleren los van elke zinvolle context en via woorden die ze niet begrijpen.

Geschreven taalgebruik schept bovendien de mogelijkheid tot zelfstandige studie: de leerling kan later, als hij eraantoe is, teruggrijpen naar de activiteit, de instructies nog eens bekijken en bepaalde dingen, naargelang zijn behoeften, in zijn geheugen prenten.

Het geven van een neerslag 'verschoolt' ook de taak die de leerlingen uitgevoerd hebben. Dit effect wordt nog versterkt wanneer er ook iets met de neerslag 'gedaan moet worden', ook al is dat minimaal: 'Zet de woorden bij de juiste afbeelding', e.d.

Het vertrekpunt is en blijft echter wel degelijk het mondelinge taalgebruik van de leerkracht, mentor of medeleerling. Pas na de uitvoering van de taak wordt de schriftelijke neerslag aan de nieuwkomer voorgelegd. Ook dan is het niet de bedoeling de tekstjes moeizaam te laten lezen en woord voor woord te verklaren: je leest de tekst aan de nieuwkomer voor en wijst aan wat je leest. Dank zij de afbeeldingen en de voorafgaande activiteit zullen de leerlingen de boodschap begrijpen. Eventueel kunnen eenvoudige opdrachtjes gegeven worden als: 'Hoeveel keer tellen jullie het woord 'op' in deze tekst?'.

Gealfabetiseerde en meer gevorderde nieuwkomers kan je op verschillende manieren stimuleren om ook na schooltijd actief met de tekst bezig te zijn.

Voor reguliere leerlingen geldt natuurlijk wel dat ze de tekstjes moeten kunnen lezen en verwerken. Ook wordt er bij verscheidene taken in *Joker* een beroep gedaan op hun schrijfvaardigheid.

3.3 Lezen

Voor de ontwikkeling van de technische leesvaardigheid heb je als leerkracht, zeker in de beginperiode, een belangrijk modelfunctie. Regelmatigheid van uitspraak en intonatie zal de leerlingen vlugger in staat stellen zelf patronen te ontdekken. Wanneer je een reguliere leerling de

opdracht geeft een tekstje te lezen of een proef mondeling te verwoorden is het goed deze erop te wijzen duidelijk en rustig te lezen/spreken. Een goede verstaanbaarheid is zeer belangrijk. Het is niet wenselijk om (zelfs gevorderde) nieuwkomers te laten voorlezen. Voorlezen is een erg veeleisende handeling en komt, wanneer de leerling zich niet heeft kunnen voorbereiden, het begrijpen van de tekst niet ten goede.

3.4 Labels lezen en schrijven

Waar nieuwkomers moeten proberen labels bij afbeeldingen te plaatsen of te schrijven, is steeds een grondige begeleiding nodig. Het is belangrijk dat analfabete leerlingen beseffen dat het geschreven woord een weergave is van het gesproken woord volgens vaste patronen. Stimuleer waar dat mogelijk is de vergelijking van woordbeelden zodat de leerlingen onderscheid gaan maken tussen verschillende woorden en letters.

Op de kopieerbladen zijn bij verscheidene taken de nodige labels geleverd, zodat leerlingen die de schrijfmotoriek niet voldoende beheersen, deze kunnen uitknippen en op de juiste plaats klevens. Andere leerlingen kunnen de labels overschrijven.

Via tekenactiviteiten (die ook aantrekkelijk zijn voor niet-analfabete leerlingen) hopen we de fijne motoriek te oefenen om analfabete leerlingen nadien zo snel mogelijk over te laten gaan op het echte technisch lezen en schrijven. De tekenactiviteiten zullen echter niet volstaan. Regelmatige schrijfoefeningen zullen de fijne motoriek verder moeten ontwikkelen.

4 Praktische handleiding

4.1 Tijdsinvestering

Joker bevat de volgende zes rubrieken: kringactiviteiten, Nederlands, wereldoriëntatie, rekenen, tekenen en knutselen, beweging. De vakken Nederlands en wereldoriëntatie zijn onderverdeeld in verschillende categorieën. De zes rubrieken bestaan uit een reeks activiteiten waarvan het aantal verschilt per rubriek. Aan het begin van elke rubriek vind je telkens een voorbeeldtaak, waarbij de manier waarop het taalaanbod kan worden ingepast, wordt gedemonstreerd.

De volgorde waarin de activiteiten geplaatst staan, hoeft niet strikt gehanteerd te worden. De activiteiten kunnen in willekeurige volgorde worden uitgevoerd.

Niet elke activiteit beslaat een volledig lesuur: een activiteit is meer een eenheid van inhoud dan een eenheid van tijd. Dit gegeven en het behouden van de vrijheid van de leerkracht om in te spelen op datgene wat leeft bij de leerlingen, deed er ons voor kiezen geen tijdsbesteding aan te geven bij de activiteiten.

Het is de bedoeling dat in de eerste weken intensief met *Joker* wordt gewerkt om in korte tijd een zo hoog mogelijk rendement te behalen. Het is tevens aan te raden in de beginperiode elke dag met een kringactiviteit te beginnen om de groepsvorming te stimuleren.

4.2 Structuur van de activiteit

Elke activiteit bevat de volgende informatie:

Doel

Onder dit kopje staan de belangrijkste doelstellingen voor de leerlingen. Er zijn gescheiden doelstellingen voor de anderstalige nieuwkomers en de reguliere leerlingen. De doelstellingen voor de anderstalige nieuwkomers staan als eerste, die voor de reguliere leerlingen als tweede vermeld. De doelstellingen voor de reguliere leerlingen worden gemarkeerd door *schuin* schrift en een * - teken.

Materiaal

Je vindt hier het materiaal dat nodig is bij de activiteit. Het kan hierbij gaan om:

- kopieerbladen voor de Teerlingen
- kopieerbladen voor de leerkracht
- extra materiaal per leerling/groep

Als het om kopieerbladen voor de leerlingen gaat worden het betreffende vak en de betreffende pagina aangegeven (bijv. materiaal: kopieerbladen Nederlands p. 15). Naar kopieerbladen voor de leerkracht worden met de term 'leerkrachtenbijlage' verwezen en de betreffende pagina wordt daarbij vermeld (bijv. materiaal: kopieerbladen leerkrachtenbijlage p. 4).

Een enkele maal staat een illustratie of oplossing in de Handleiding zelf, bij de desbetreffende activiteit, afgedrukt. Hiernaar wordt dan verwezen via vermelding van de pagina waar je ze kan vinden (bijv. materiaal: Handleiding p. 27). We gaan ervan uit dat bepaalde voorwerpen, zoals pen en papier, altijd binnen handbereik zijn; deze worden dan ook niet bij elke taak vermeld.

Organisatie

Onder dit kopje wordt de organisatievorm voor het uitvoeren van de taak aangegeven. Deze kan klassikaal, in groepjes of individueel zijn. Bepaalde activiteiten vragen om verschillende organisatievormen, bijv. een klassikale instructie, uitvoeren van de opdracht in groepjes en een klassikale nabespreking.

Verloop

De activiteit zelf wordt hier beschreven in termen van de noodzakelijke stappen die de leerkracht en de leerlingen moeten zetten bij de uitvoering ervan.

De activiteiten zijn niet verdeeld in een introductie, kern en afsluiting. Afgezien van de kringactiviteiten en kennismakingsactiviteiten (Nederlands), is in een groot aantal activiteiten deze driedeling wel terug te vinden in het verloop van de les.

Taalaanbod

Het taalaanbod bestaat uit twee delen: woorden en structuren. Onder het kopje **woorden** worden de doelwoorden voor de activiteit vermeld. De doelwoorden zijn die woorden die in de activiteit een min of meer cruciale plaats innemen en bedoeld zijn als kandidaten voor verwerving. Onder het kopje **structuren** worden de structuren (vormen, zinsconstructies) die bij het uitvoeren van de activiteit aan bod komen vermeld.

4.3 Extra informatie

Bij enkele activiteiten staat extra informatie vermeld, gerubriceerd onder de volgende kopjes:

Opmerking

Wanneer de activiteit enkel geschikt is voor bepaalde klassen staat dit aangegeven onder het kopje 'opmerking'. Er wordt hierbij globaal verwezen naar lagere klassen of hogere klassen. Het geschikt zijn van een activiteit voor een bepaalde groep wordt hier vooral bepaald door het leeftijdsniveau van de leerlingen. Anderstalige nieuwkomers kunnen deze activiteiten eventueel buiten de reguliere leerlingen om individueel of met behulp van een taakleerkracht maken.

Verwijzing

Hiermee wordt verwezen naar één of meerdere activiteiten die nauw aansluiten bij de betreffende activiteit. Dit kunnen zowel activiteiten uit dezelfde rubriek zijn als uit één van de andere rubrieken.

Oplossing

Bij enkele activiteiten wordt onder bovenstaand kopje de oplossing aangegeven.

Variant

Onder dit kopje staan varianten op de betreffende activiteit vermeld. Deze kunnen worden gebruikt om in de les te differentiëren wanneer de situatie daarom vraagt. De varianten kunnen ook achteraf op een willekeurig moment gebruikt worden om het taalaanbod te herhalen.

Dit teken bevindt zich bij de titel van bepaalde activiteiten. Het geeft aan dat de activiteiten niet voorkomen in andere materiaalbundels of bronnenboeken die op het Steunpunt Nederlands als Tweede Taal zijn ontwikkeld.